

недостатньо, щоб самостійно визначати подальшу долю країни та суспільства – достатньо було лише стати повноцінними учасниками політичного процесу, щоб напруження між радикалами та владою суттєво знизилось. Очевидно, що й політична система України повинна модернізуватися так, щоб усі зацікавлені групи населення могли брати участь у політичному процесі. Це в подальшому повинно знизити ризик наростання напруження між цими групами та його перехід у силове протистояння.

Джерела та література

1. Европейский сепаратизм: Бретань // Права народов – Международное движение по защите прав народов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.peoples-rights.ru/evropejskij-separatizm-bretan/>
2. Жаринов К. В. Терроризм и террористы. Исторический справочник / под общей ред. А. Е. Тараса / К. В. Жаринов. – Минск : Харвест, 1999. – С. 340.
3. «Правый сектор» став партією // Українська правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2014/03/22/7019934/?attempt=2>
4. Шинн Фейн // «Правый мир» – Информационный портал о европейской политике [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://right-world.net/countries/olster/sinnfein>.

УДК 911.32

А. В. Бобровицький – кандидат географічних наук, докторант кафедри економічної і соціальної географії Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Диференціація геополітичного положення регіонів та його значення для розробки стратегій розвитку

Роботу виконано на кафедрі економічної і соціальної географії географічного факультету КНУ ім. Т. Шевченка

Геополітичне положення регіонів є складовою частиною географічного положення країни. В і публікації розглянуто районування регіонів країни відповідно до їх геополітичного положення. Розглянуто такі характеристики категорії геополітичного положення, як динамічність у часі, залежність від використання потенціалу регіонів та значення для розвитку країни як суб'єкта світового економічного простору та учасника формування світового економічного порядку.

Ключові слова: геополітичне положення, світовий економічний простір, світовий економічний порядок, регіон.

Bobrovitskyi A. V. Differentiation Geopolitical Location of the Region and Its Importance for the Development of Strategies. The geopolitical location of the region is part of the geographical location of the country. This publication deals with zoning regions according to their geopolitical position. Consider characteristics such categories as dynamic geopolitical position at the time, depending on the use of regional potential and importance for development, as the subject of the world economic space and the formation of the world's economic order.

Key words: geopolitical location, the global economic environment, global economic order, region.

Геополітичне положення є новою категорією в суспільній географії про що свідчить його відсутність в енциклопедичній географічній літературі, зокрема в Українському географічному словнику, однак незважаючи, на відносно молодість вказана категорія є досить популярною в географічній, політичній, юридичній, економічній літературі, зважаючи на швидкий ріст зацікавленості у питаннях глобального та регіонального розвитку та безпеки.

У зв'язку з цим слід розглядати цю категорію відносно різних географічних об'єктів, насамперед країн та груп країн, окремих територіально відособлених (у культурному, природничо-географічному, економічному чи культурологічному відношенні) частин країни.

В основі категорії геополітичного положення лежить базова категорія суспільної географії – економіко-географічне положення [2, с. 380], яке є відносно сталою величиною, оскільки характеризується відношенням соціально-економічного об'єкта до оточуючих соціально-економічних об'єктів, які є також сталими величинами, то геополітичне положення є однією з складових економіко-географічного положення, причому динамічно-мінливою в часі, та такою що залежить від багатьох факторів негеографічного характеру.

Геополітичне положення також є категорією, що не співпадає з межами суспільно-економічного об'єкта, оскільки визначається дещо відмінними критеріями, скажімо, такими як територія чи акваторія розміщення зброї масового знищення, басейн корисних копалин (займає частини адміністративно-територіальних одиниць, що не співпадають з адміністративним районуванням), ареали вирощування певних сільськогосподарських культур, які мають вплив на геополітичне положення країни в світі, тощо.

Питання геополітичного положення тривалий час є в центрі уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема слід відзначити фундаментальні праці з цього питання О. М. Паламарчука, Л. М. Корецького, М. Д. Пістуна, О. І. Шаблія, О. Г. Топчієва та ін. Однак диференціація геополітичного положення як категорії суспільної географії та її вплив на розвиток окремих регіонів усередині країни розглянуто не було.

Розглядаючи регіони країни та їх геополітичне положення, слід виділити наступні типи: прикордонні, приморські, басейнові, агломераційні, центральні, галузеві. Вони мають різний вплив на розвиток країни в різні історичні та економічні періоди, визначаючи зворотний вплив на країни на оточуючі соціально-економічні об'єкти, а також об'єкти, що не мають спільних кордонів з даною країною. Особливо зросло значення цієї категорії зі здобуттям Україною незалежності, та перетворенням її в повноправний суб'єкт міжнародних відносин та гравця світових економічних відносин.

Геополітичне положення прикордонних регіонів визначається високим рівнем прикордонних зв'язків: економічних, соціально-культурних. Його значення також визначається виконанням прикордонних та транзитних функцій держави. Зазвичай, у межах таких регіонів формуються так звані вільні економічні зони (ВЕЗ), що підсилює їх економічне значення. Особливістю розміщення ВЕЗ є їх прив'язка до депресивних, або слабо розвинених регіонів (прикордонних) із надлишком трудових ресурсів та можливістю здійснення зовнішньоекономічної діяльності на компактно розташовані території для подальшого експорту товарів, що виробляються в таких ВЕЗ. Прикордонне положення таких регіонів дає більше можливостей використання для розвитку зовнішньоекономічної діяльності. Прикладом визначального геополітичного положення є Карпатський регіон [3, с. 116]. Поліетнічний регіон, що межує з чотирма європейськими країнами та Молдовою з слабо розвиненим промисловим потенціалом та відносно високою густотою населення (особливо сільського).

Іншим прикладом можуть бути прикордонні регіони с високим рівнем розвитку індустріального потенціалу та високою концентрацією природних ресурсів, густотою та поліетнічністю населення, де переважає важка промисловість (гірничовидобувна, металургійна, важке машинобудування, багатопрофільне сільське господарство). Нереформована промисловість та формований протягом десятиліть соціально-політичний вплив сусідньої держави викликали нестабільність у регіоні та привід для прямої інтервенції й дестабілізації в межах регіону та всієї країни. Таким регіоном із зовсім відмінним від попереднього геополітичним становищем є **Донбас** (Донецька та Луганська області). Сусідське положення вказаного регіону з Російською Федерацією та невирішеність господарських та соціальних проблем призвели до використання РФ його геополітичного становища з метою дестабілізації та послаблення усієї країни.

Аналогічна ситуація з визначальною роллю геополітичного положення **Автономної Республіки Крим** та присутності на території цієї адміністративно-територіальної одиниці України іноземної військової бази призвели до окупації (аншлюсу) цієї частин країни Російською Федерацією, створивши безпекову загрозу не лише території України, а й усього Середземноморсько-Чорноморського басейну, поставивши під загрозу існування ЧЕС разом із відповідними нещодавно створеними фінансовими та економічними інституціями.

В результаті подій по окупації РФ Кримського півострова та фактичними воєнними діями між Україною та РФ на Донбасі зросло значення **Північно-чорноморського регіону** та його геополітичне положення як для України, так і для Європейського Союзу, оскільки цей регіон у складі трьох адміністративних областей – Одеської, Миколаївської та Херсонської фактично забезпечує присутність України в морських басейнах (торгова, військова, риболовецька торгово-транзитна). Геополітичне положення регіону дає змогу розвивати галузі, які після відродження можуть стати галузями спеціалізації України в міжнародному географічному поділі праці – суднобудування, енергетичне машинобудування. Вказаний регіон також забезпечує торгівлю масовими вантажами, що здійснюється через порти вказаних областей – металургійна продукція, продукція машинобудування, продукція аграрного сектора. Положення регіону забезпечує приблизно 70 % міжнародної торгівлі України. Значення та роль геополітичного положення вказаного регіону для існування та розвитку української економіки різко зростає. Регіон має важливе значення для забезпечення безпеки України та видобутку корисних копалин в акваторії Чорного моря.

Центральний регіон у складі Харківської, Полтавської, Запорізької та Дніпропетровської областей має виключне значення для забезпечення промислового виробництва та обороноздатності країни. Територія регіону частково співпадає з одним із найбільших басейнів корисних копалин, які є основою розвитку промислового комплексу, а вигідне природно-кліматичне розташування підвищує значення вказаного регіону як крупного агропромислового виробника. Концентрація гірничо-металургійної промисловості, важкого й транспортного машинобудування, проектно-конструкторських установ визначає цей регіон як «мізковий центр» країни та регіон, де створюється значна частка додаткової вартості країни. Його значення у часовому проміжку зростатиме та посилюватиметься роль геополітичного положення як регіону, що межує з нестабільними територіями та агресивною сусідською державою.

Наступним геополітичним регіоном є **Поліський регіон** у складі частин шести північних областей, що мають спільні кордони з Білоруссю та Російською Федерацією. Геополітичне положення вказаного регіону не є чітко визначеним за виключенням одного елемента – зона оборони від реальної військової загрози, що несе Російська Федерація. З розвитком двосторонньої торгівлі зростає геополітичне

значення регіону як транзитного в торгівлі між Білоруссю й Україною та країнами Балтії.

Особливе геополітичне положення має **Столичний регіон**. Виконання столичних та адміністративних функцій, політичних та інших. За останні два десятиріччя значно знизилася роль Києва як виробничого та інтелектуального центра України. Однак зросла роль у виконанні адміністративних управлінських та фінансових функцій країни. У столиці зосереджено більше ніж 80 % банківських установ країни, міжнародних фінансових інституцій, представництв міжнародних організацій та окремих держав. Практична рівновіддаленість Столичного регіону від центрів інших адміністративно-територіальних одиниць характеризує його положення практично ідеальне з погляду управління державою.

Придніпровський ресурсний регіон – це територія Черкаської, Кіровоградської та частково Полтавської та Дніпропетровської областей. Чому саме ці території нами виділені в окремий регіон і в чому полягає унікальність геополітичного положення вказаного регіону? Територія регіону межує з високотехнологічними регіонами Придніпров'я та розміщена в безпосередній близькості до Столичного регіону. Але ключове значення полягає в тому, що на вказаній території зосереджені найбільші у світі запаси рідкоземельних і радіоактивних елементів, таких як уран, що відіграють ключову роль у розвитку атомної енергетики. З огляду на це, створення світового комплексу з видобутку, переробки та виготовленню палива для атомних електростанцій може стати альтернативою ядерній зброї. Приймавши рішення щодо розвитку повного циклу виробництва ядерного палива за участю усіх світових гравців цього ринку Україна забезпечить себе як основний гравець світового ринку ядерного палива та забезпечить свою фінансову безпеку без додаткових військових витрат.

Висновки. Геополітичне положення окремих регіонів країни значно відрізняється у моментальному зрізі, тобто станом на певний час. Воно також є динамічним і залежить від напрямів розвитку країни та її присутності на світових та регіональних ринках і ролі світових та регіональних політичних процесах. Геополітичне положення окремих регіонів країни не є сумою геополітичного положення окремих регіонів. Це складна стереометрична рівнодійна, що забезпечує основні умови присутності країни світовому політичному та економічному просторі, а також є чинником впливу країни на формування світового економічного порядку. Поглиблене вивчення, що заплановане нами, передбачає використання геополітичного положення як інструментарію розвитку країни для розробки відповідних стратегій розвитку.

Джерела та література

1. Міхель Д. О. Основні аспекти геополітичного положення України та її зовнішньополітичний вибір / Д. О. Міхель [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/politics/2009/110-97-36.pdf>
2. Паламарчук О. М. Економіко-географічне положення / О. М. Паламарчук // Географічна енциклопедія України. – К. : УРЕ, 1989. – Т. 1. – С. 380–381.
3. Шаблій О. І. Географічне і геополітичне положення Українських Карпат / О. І. Шаблій // Карпатський край. – Львів, 2010. – № 2. – С. 115–125.
4. Шмаленко Ю. І. Геополітичні концепції українських вчених на початку ХХ століття / Ю. І. Шмаленко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://vlp.com.ua/files/05_7.pdf.